

Отже, аналіз клінічних ситуацій і безпосередня участь студентів у клінічних розглядах хворих активізує діяльність випускників, допомагає їм глибше засвоїти теоретичні знання й удосконалити навички з питань діагностичного процесу, що необхідно для підготовки висококваліфікованих молодих лікарів-стоматологів.

Література

1. Петрушанко Т.О. Особливості проведення клінічних розглядів хворих студентами-іноземцями на кафедрі терапевтичної стоматології / Т.О.Петрушанко, Н.М.Іленко, І.Ю.Литовченко, Е.В.Ніколішина, А.В.Марченко // Світ медицини та біології. – 2013. – №2 (37). – С.139-141.
2. Петрушанко Т.О. Самостійна робота студентів на кафедрі терапевтичної стоматології як одна із форм освітнього процесу / Т.О.Петрушанко, Е.В.Ніколішина, Н.М.Іленко, І.Ю.Литовченко // Матеріали Всеукр. навч.-наук.конф. з міжнар. уч. – Тернопіль, 21-22 травня 2015. – С.363-364.
3. Рибалов О.В. Аналіз якості оформлення медичної документації випускниками академії / О.В.Рибалов, Т.О.Петрушанко, І.Ю.Литовченко, І.Ю.Полович // Матеріали Всеукр. навч.-наук.конф. з міжнар. уч. – Полтава, 26 березня 2015. – С.207-208.
4. Рибалов О.В. Деонтологія і професійна етика в діяльності лікаря-стоматолога / О.В.Рибалов, І.Ю.Литовченко, С.В.Коломієць, В.Л.Прочанкіна // Український стоматологічний альманах. – 2018. – № 2. – С.37-40.

УДК 378.147:611-054.6

Розуля В.О., Підлужна С.А., Корчан Н.О.

Українська медична стоматологічна академія, м. Полтава

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ АНАТОМІЇ ІНОЗЕМНИМ СТУДЕНТАМ

Традиційним напрямом навчально-виховного процесу на кафедрі анатомії людини УМСА є підвищення якості навчання, трудового і морального виховання студентів, зокрема й іноземних; опанування ними навичок самостійного опрацювання навчальних завдань. Успішне розв'язання проблеми підвищення ефективності підготовки і використання спеціалістів залежить від якості навчання, для покращення якої кожен викладач і студент мусять зрозуміти, що засвоєння знань, умінь і навичок здійснюється лише в процесі самостійної роботи. Розвивальне навчання іноземних студентів культивує творчий підхід до діяльності, формує практичні навички і вміння, сприяє оволодінню засобами і способами мислення, розвиває уваження, пам'ять, самодисципліну, формує емоційну культуру і культуру спілкування.

Ключові слова: мотивація, самостійна робота, медичне забезпечення, тестування, розвивальне навчання, клінічне мислення.

Постоянным направлением учебно-воспитательного процесса на кафедре анатомии человека УМСА является повышение качества обучения, трудового и морального воспитания студентов, в том числе и иностранных, овладение ими навыками самостоятельного изучения учебных заданий. Успешное решение проблемы повышения эффективности подготовки и использования специалистов зависит от качества обучения, для улучшения которого каждый преподаватель и студент должны понять, что усвоение знаний, умений и навыков осуществляется только в процессе самостоятельной работы. Развивающее обучение иностранных студентов культивирует творческий подход к деятельности, формирует практические навыки и умения, способствует овладению средствами и способами мышления, развивает воображение, память, самодисциплину, формирует эмоциональную культуру и культуру общения.

Ключевые слова: мотивация, самостоятельная работа, медицинское обеспечение, тестирование, развивающее обучение, клиническое мышление.

The constant direction of the educational process at the Department of Human Anatomy of the UMSA is the improvement of the quality of teaching, labor and moral education of students, including foreign ones, mastering them the skills of independent study of educational assignments. Successful resolution of the problem of increasing the efficiency of training and use of specialists depends on the quality of training, to improve what, each teacher and student must understand that the acquisition of knowledge, skills and skills is carried out only in the process of self-employment. Educational training of foreign students cultivates a creative activity, forms practical skills and helps to master the means and ways of thinking, develops a representation, memory, self-discipline, forms an emotional culture and a culture of communication.

Keywords: motivation, students' self-directed work, medical support, testing, developmental training, clinical thinking.

На сучасному етапі модернізації вищої освіти України найважливішим завданням є забезпечення якості підготовки фахівців на рівні міжнародних вимог. Упровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу в Українській медичній стоматологічній академії розпочалося з 1 вересня 2005 року для спеціальностей напряму підготовки «Медицина». Положення про впровадження кредитно-модульної системи в організацію навчального процесу визначає порядок оцінювання знань студентів, розроблений із метою вдосконалення чинної в академії системи контролю якості знань студентів та адаптації до загальноєвропейських вимог. Ці вимоги стосуються й іноземних студентів.

Основне завдання -- запровадити передбачену Болонською декларацією систему академічних кредитів, аналогічну ECTS. Саме її розглядають як засіб підвищення мобільності студентів щодо переходу з однієї навчальної програми на іншу, включно з програмами післядипломної освіти. ECTS стала багатопільовим інструментом ви-

знання мобільності, засобом реформування навчальних програм і передачі кредитів ВНЗ інших країн.

Найважливішим завданням вищої школи України є інтеграція освіти і науки у світовий освітній простір, формування фахівця, який відповідає вищим світовим вимогам, здатного вирішувати актуальні завдання розвитку суспільства. У системі вищої освіти, що зорієнтована на передачу знань, вся відповідальність покладається на відтворювальну діяльність студента, який мусить чітко виконувати певні функції. Розвивальне навчання іноземних студентів культивує творчий підхід до діяльності, формує практичні навички і вміння, сприяє оволодінню засобами і способами мислення, розвиває уваження, пам'ять, самодисципліну, формує емоційну культуру і культуру спілкування.

Основні принципи положення розкривають завдання в організації поточного і підсумкового контролю знань студентів, методика визначення показників академічної успішності студентів у системі кредитів і спрямовані на реалізацію таких завдань: підвищення мотивації студентів до активної роботи із систематизації знань та їх засвоєння впродовж навчального року; переорієнтація цілей студентів за отримання позитивної оцінки на формування стійких знань, умінь і навичок; проведення відкритого контролю знань, тобто ознайомлення студентів на початку вивчення дисципліни з контрольними завданнями та всіма формами контрольних заходів і критеріями їх оцінювання. Перехід до нової системи організації навчального процесу в умовах кредитно-модульної системи потребує від професорсько-викладацького складу кафедри анатомії людини оволодіння новою системою психолого-педагогічних і методичних умінь, сучасними технологіями навчання та визначення провідної мети своєї дисципліни за стандартами освіти відповідно до освітньо-кваліфікаційної характеристики й освітньо-професійної програми. Для цього потрібно вміти структурувати навчальну програму з анатомії людини в модулях, змістових модулях; нормувати модульну структуру програми в залікових кредитах ECTS; будувати рейтингову шкалу оцінювання успішності студентів; конвертувати багатобальну рейтингову шкалу в шкалу оцінювання ECTS; визначити зміст і форми самостійної роботи студентів згідно зі специфікою дисципліни; визначити критерії діагностики успішності навчання [1].

Для кращої діяльності й оцінювання знань іноземних студентів заняття доцільно розділити на три етапи: 1) оцінювання практичних навичок студента; 2) тестовий контроль; 3) усне опитування. На першому етапі студент на вологих анатомічних препаратах, муляжах демонструє частини органів, їхню топографію, анатомічні утвори. Оцінювання кожного розділу має свою шкалу балів. Така система оцінювання студентів універсальна, вона здатна виявити всі недоліки в підготовці до тієї чи іншої теми модуля, враховує практичне значення і складність засвоєння кожного модуля.

Інноваційно-освітні технології широко використовуються в роботі студентського наукового гуртка кафедри анатомії людини. На засіданнях більша кількість доповідей презентована в мультимедійному форматі. Слід зазначити, що перехід до такого виду презентації наукової інформації значно поглиблює світогляд студентів, оскільки під час підготовки доповіді вони використовують велику кількість і друкованої літератури, і джерела, які у великій кількості представлені в мережі Інтернет, а також формують практичні навички під час виготовлення анатомічних препаратів. Зазначимо, що зацікавленість предметом у студентів підвищується після того, як на засіданнях СНДГ вони бачать роботи своїх однокурсників, слухають про хід, методику виготовлення препаратів, про їхню наукову і навчальну цінність [8].

Інноваційно-освітні технології застосовуються і на практичних заняттях, і на лекціях. На практичних заняттях для іноземних студентів практикується перегляд відеороликів американських науковців Томаса Майерса і Сьюзен Хілман на диску в форматі 3D за темами занять із подальшим обговоренням проблеми. Практично всі лекції супроводжуються мультимедійними презентаціями. На одній із лекцій продемонстровано хід операції на серці, що викликає посилену зацікавленість студентів.

Для кращої підготовки медичних кадрів використовується комп'ютерний або письмовий тестовий контроль, який дозволяє охопити значно більший обсяг навчального матеріалу і чітко розмежувати знання студентів, підвищити об'єктивність оцінок, ніж усне опитування. Тестові завдання дозволяють у порівнянні оцінити модулі за ступенем їхньої складності, тобто виділити легкі, середні та складні для сприйняття студентами, а це важливо для вдосконалення навчального процесу. Цей метод дає можливість підготувати студентів до складання ліцензійного державного іспиту „Крок-1". Але є також недоліки тестового контролю: неможливість формувати в студентів аналітичне мислення, вміння будувати аргументовану логічну відповідь, що потрібно в майбутній лікарській діяльності, а також оцінити ступінь опанування практичних навичок [3].

Такий «сухий» предмет як анатомія людини, можна «оживити» ігровим методом. Наприклад, провести гру в слова. Ідея гри полягає в тому, що один студент називає анатомічний термін, а інший підбирає термін на літеру, якою закінчується перше слово. Наприклад: *scapium, mandibula, arx* тощо. Під час гри перевіряються знання студентів з анатомії за певною темою, визначається загальний рівень розвитку, вносяться корективи з вимови терміна; правильність закінчення, наголос. Така гра може займати не більше 5 хв навчального часу і повністю замінити фронтальне опитування. Такі заняття оживляють атмосферу в навчальній кімнаті, спонукають студентів повторювати пройдений матеріал.

Окрім указанного методу, можна застосовувати й інші: проведення анатомічного «Брейн-рингу», складання кросвордів, рольові ігри, коли студент виконує роль певного органа і можна відстежити взаємозв'язок між органами і системами. Вид методу ігрового навчання повною мірою залежить від фантазії викладача й активної участі студентів. Іноземні студенти активно, із задоволенням беруть участь у подібних заходах [7].

Основне завдання кожного навчального закладу, медичного в першу чергу, – досягти максимального розвитку здібностей і можливостей усіх студентів. На нинішньому етапі модернізації вищої освіти України найважливішим завданням стало забезпечення якості підготовки фахівців на рівні міжнародних вимог.

У роботі з іноземними студентами виникають деякі суттєві труднощі: погане знання мови викладання, а для студентів із середньоазіатських республік – зовсім погане знання мови. Мають місце слабка шкільна підготовка,

проблеми з дисципліною. Для них запізнення на пару на 15-30 хв, а то й більше, є нормою. Відсутні відчуття грипу, колективу [4].

Нова система співпраці викладача зі студентами вимагає нового покоління підручників, навчально-методичних посібників. На кафедрі проводяться роботи щодо забезпечення студентів методичними розробками, зокрема й англійською мовою.

На кафедрі анатомії розроблені методологічні принципи формування клінічного мислення. Свій внесок у формування клінічного мислення студентів роблять лікарі різних фахів із м. Полтави, яких ми постійно запрошуємо на засідання СНТ кафедри.

Підвищення якості підготовки студентів до успішної професійної діяльності в умовах європейської конкуренції неможливе без створення сучасної матеріально-технічної, науково-дослідної баз, що забезпечували б процес навчання на рівні передових інформаційно-освітніх технологій.

Однією з передумов входження України до європейського та світового освітнього простору є запровадження в систему вищої освіти європейської кредитно-трансферної системи (ECTS), що функціонує на інституціональному, регіональному, національному і європейському рівнях і слугує ключовою вимогою Болонської декларації 1999 р. Відтак вихід системи освіти на європейський простір неможливий без запровадження європейської системи тестів і стандартів та кредитно-модульної системи організації навчального процесу (КМСОНП).

Відповідно до європейських стандартів самостійна робота студентів (СРС) належить до основних видів навчальної діяльності, здебільшого виступає чи не єдиним способом виховання самостійності в засвоєнні знань.

Запорукою ефективності СРС виступає не просто її методичний арсенал, а й створення відповідних засад для її організації. А це передбачає насамперед мотивацію навчальної діяльності іноземного студента. Наявність мотиву – одна з головних умов забезпечення СРС. У цьому контексті завдання викладача – забезпечити цю мотивацію і коригувати її, не забуваючи при цьому, що в різних студентів вона різна, із часом може і має змінюватися. Мотиваційна база в студента не формується сама собою. Тут потрібна постійна робота викладача, а головне – усвідомлення тієї істини, що пізнавальна СРС є продовженням і наслідком тієї роботи і тих установок, які аналізуються в аудиторній роботі під час безпосереднього спілкування викладача і студента [2]. Таким чином, сучасне розуміння СРС вимагає врахування, як мінімум, потреб студента; його мотивації, інтересів; різноманітності навчання. Кожен із цих компонентів вагомий, особливо на молодших курсах, коли в студентів ще не сформувалася власна мотиваційна база.

Лише чітка організація самостійної роботи іноземних студентів може забезпечити високий рівень знань, умінь і навичок. СРС, як стверджують численні дослідження, активізує мислення, сприяє створенню власних поглядів і переконань.

Постійним напрямом навчально-виховного процесу на кафедрі анатомії людини УМСА є підвищення якості навчання, трудового і морального виховання студентів, опанування ними навичок самостійного опрацювання навчальних завдань. Успішне розв'язання проблеми підвищення ефективності підготовки і використання спеціалістів залежить від якості навчання, для підвищення якої кожен викладач і студент мусять зрозуміти, що засвоєння знань, умінь і навичок відбувається лише в процесі самостійної роботи. Іншими словами, успішність навчання прямо пропорційна ступеню активності СРС.

Для успішної організації пізнавальної діяльності та СРС на кафедрі анатомії людини створені сприятливі умови. Студент має можливість у свій вільний час займатися самостійною роботою на кафедрі: користуватися препаратами, муляжами, розглядати музейні експонати. Крім того, викладачами кафедри розроблені «Методичні вказівки позааудиторної самостійної роботи студентів» українською, російською й англійською мовами. У першому розділі визначена актуальність теми, де коротко розкривається її професійна значимість, наводяться дані, спрямовані на формування позитивної мотивації вивчення цієї теми. Визначена конкретна мета теми, де студент має аналізувати, пояснювати, класифікувати, трактувати. Разом із цим він може запропонувати нову класифікацію, скласти схему, графологічну таблицю заняття. Вивчаючи тему, студент має опиратися на базові знання, вміння, навички, які він опанував при вивченні інформативних дисциплін (міждисциплінарна інтеграція). Це створює цілісне сприйняття медицини в наступному розділі, визначені завдання для самостійної роботи. Цей розділ охоплює вивчення медичної термінології, теоретичні питання матеріали лекції. Стисло викладено зміст занять у вигляді тез, таблиць, графіків. У кінці методичних вказівок міститься матеріал для самоконтролю, який складається з контрольних питань, ситуаційних задач із бази даних «Крок-1»; пропонується перелік основної та додаткової літератури для вивчення даної теми [3].

Роль самостійної роботи для іноземних студентів важлива не лише тому, що в межах аудиторних занять неможливо дати (і засвоїти) масу знань, яка постійно збільшується і змінюється, є й інші вагомі причини. По-перше, будь-яка навчальна діяльність містить елементи самостійної роботи в тому розумінні, що засвоює людина навчальний матеріал завжди сама. По-друге, самостійна робота передбачає найширше різноманіття форм діяльності тих, хто навчається, отже, забезпечує найвищий рівень засвоєння навчального матеріалу. По-третє, лише самостійна робота з опрацюванням навчального матеріалу дає знання і переконання, хоча початок тут може бути покладено першими заняттями. По-четверте, самостійна робота є основою майбутньої самоосвіти спеціаліста, формує відповідну мотивацію і навички самоосвіти.

Отже, самостійна робота не лише допомагає іноземному студенту успішно засвоїти зміст навчального матеріалу, сформувати вміння і навички професійної діяльності, вона формує потребу в постійному самовдосконаленні, самоосвіті, розширенні світогляду. В сучасних умовах це дуже важливо, адже після закінчення ЗВО самоосвіта і самовиховання особистості стають визначальними для її професійного вдосконалення і зростання.

Література

1. Дейнега Т.Ф. Досвід впровадження кредитно-модульної системи освіти на кафедрі анатомії людини ВДНЗ України «Українська медична стоматологічна академія» / Т.Ф. Дейнега, Н.Л. Свінцицька, В.О. Рогуля [та ін.] // Проблеми інтеграції української медичної освіти у світовий освітній простір: Всеукраїнська навчально-наукова конференція 21-22 травня 2009 р. – Тернопіль: ТДМУ «Укрмедкнига», 2009. – С. 82-84.

2. Дейнега Т.Ф. Напрями вдосконалення підготовки майбутніх лікарів у сучасних умовах на кафедрі анатомії людини / Т.Ф. Дейнега, Н.Л. Свінцицька, В.О. Рогуля // Основні напрями удосконалення підготовки медичних кадрів у сучасних умовах: навчально-наукова конференція з міжнародною участю 26 березня 2015 р. – Полтава, 2015. – С. 71-73.
3. Довгаль Г.В. Шляхи покращення успішності студентів фундаментальних кафедр медичних вузів на прикладі кафедри анатомії людини / Г.В. Довгаль, О.О. Нефьодова, М.Ю. Жаріков та ін. // Вісник проблем біології і медицини. – 2014. – Вип.2, т. 3 (109). – С. 94-97.
4. Свінцицька Н.Л. Труднощі, що виникають при викладанні дисципліни «Анатомія людини» іноземним студентам, та шляхи їх вирішення / Н.Л. Свінцицька, О.К. Солдатов, І.М. Солдатова // Світ медицини та біології. – 2010. – №3. – С.137-139.
5. Свінцицька Н.Л. Шляхи підвищення ефективності навчального процесу з анатомії людини / Н.Л. Свінцицька // Вісник проблем біології і медицини. – 2014. – Вип.2, т. 3 (109). – С. 101-104.
6. Свінцицька Н.Л. Використання нетрадиційних методів навчання студентів на кафедрі анатомії людини ВДНЗ України «Українська медична стоматологічна академія» / Н.Л. Свінцицька, О.К. Солдатов // Вісник проблем біології і медицини. – 2010. – Вип.1. – С.215-218.
7. Свінцицька Н.Л. Досвід впровадження ігрового методу навчання студентів на кафедрі анатомії людини ВДНЗ України «Українська медична стоматологічна академія» / Н.Л. Свінцицька, О.А. Шерстюк, В.О. Рогуля // Актуальні проблеми сучасної медицини: Вісник Української медичної стоматологічної академії. – 2010. – Т.10, вип.4. – С. 185-186.
8. Свінцицька Н.Л. Робота у студентському науковому товаристві – перша ланка у процесі формування сучасного лікаря / Н.Л. Свінцицька, О.О. Шерстюк, Р.Л. Устенко [та ін.] // Актуальні проблеми сучасної медицини: Вісник Української медичної стоматологічної академії. – 2015. – Т.15, вип.2 (50). – С. 39-42.

УДК 378.147+376.68

**Ряднова В.В., Безега Н.М., Безкоровайна І.М.,
Воскресенська Л.К., Пера-Васильченко А.В.**

Українська медична стоматологічна академія, м. Полтава

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ АДАПТАЦІЇ Й ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ

Обґрунтовано актуальність вивчення психологічних особливостей процесу адаптації й організації навчання студентів-іноземців. Висвітлено тлумачення поняття «адаптація» у науковій літературі. Окреслено основні проблеми, з якими стикаються студенти-іноземці при вступі до ЗВО. Представлено рекомендації провідних науковців щодо ефективної організації навчання студентів-іноземців.

Ключові слова: адаптація, дезадаптація, навчання, навчально-виховний процес, вища освіта, студенти-іноземці.

Обосновано актуальность изучения психологических особенностей процесса адаптации и организации обучения студентов-иностранцев. Дано определение понятия «адаптация» в научной литературе. Обозначены основные проблемы, с которыми сталкиваются студенты-иностранцы при поступлении в высшие учебные учреждения. Представлены рекомендации ведущих ученых с целью эффективной организации обучения студентов-иностранцев.

Ключевые слова: адаптация, дезадаптация, обучение, учебно-воспитательный процесс, высшее образование, студенты-иностранцы.

The article substantiates the relevance of studying the psychological peculiarities of the process of adaptation and organization of training for foreign students. The interpretation of the notion "adaptation" in the scientific literature is highlighted. The main problems encountered by foreign students when joining universities of higher education are outlined. The recommendations of leading scientists concerning the effective organization of training of foreign students are presented.

Keywords: adaptation, disadaptation, education, educational process, higher education, foreign students.

Постановка проблеми. Якісна підготовка фахівців і доступність вищої освіти спонукає іноземних громадян до навчання у закладах вищої освіти України. У процесі навчання студенти-іноземці стикаються з новим соціокультурним і мовним середовищем, незвичним кліматом, новими методами і формами організації навчання, що неминуче викликає в них нові емоційні переживання і психічні стани. У зв'язку з цим стає актуальним вивчення проблем адаптації іноземних студентів до освітнього процесу в українському ЗВО. Це об'єктивно ставить перед викладачами вищій проблему психологічної адаптації студентів-іноземців до умов навчання й ефективної організації навчально-виховного процесу в новому кліматичному, соціокультурному й іншомовному середовищі.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Проблеми адаптації студентів до навчання в ЗВО приділялося і приділяється багато уваги представниками психології, педагогіки, філософії, соціології, біології, фізіології (Т. Алексєєва, О. Венгер, Л. Гармаш, О. Гречишкіна, Н. Коцур, Л. Красовська, Н. Любченко, Т. Рогачова, В. Сорочинська, І. Шаповал, А. Фурман та ін.). У зв'язку з посиленням міграції іноземців до України з метою отримання вищої освіти проблема дослідження особливостей процесу адаптації й ефективної організації навчання студентів-іноземців набуває гострої актуальності (дослідження В. Антонової, М. Вітковської, О. Зиньковського, М. Іванової, В. Мізюки, А. Першиної, С. Родоновой, Н. Тіткової, О. Тіхонової, І. Троцук та ін.).

Мета і завдання. Мета статті – виконати психологічний аналіз адаптації студентів-іноземців. Мета передбачала вирішення таких завдань: з'ясувати розуміння поняття «адаптація» у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі; визначити основні проблеми, з якими стикаються іноземні студенти у ЗВО України; висвітлити критерії успішної адаптації студентів-іноземців та окреслити особливості організації їхнього навчання.